แนวทางการใช้กฎหมายป่าชุมชนเพื่อสร้างความอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: บ้านดงบัง ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

Guidelines for Utilizing the Community Forest Act to Promote Sustainability: A Case Study of Ban Dong Bang, Nong Bo Subdistrict, Mueang Ubon Ratchathani District, Ubon Ratchathani Province

[Received: April 4, 2025; Revised: August 25, 2025; Accepted: September 4, 2025]

นิโรธรี จุลเหลา
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Nirotharee Jullao
Department of Public Administration,
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Ubon Ratchathani Rajabhat University

CORRESPONDING AUTHOR
Nirotharee Jullao, Department of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand. E-mail: nirotharee@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้ผู้นำและสมาชิกชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน 2) เพื่อผลิตผู้นำและสมาชิกชุมชนที่สามารถสร้างแนวทางปฏิบัติให้แก่ชุมชน โดยบูรณาการองค์ความรู้ด้านกฎหมายป่าชุมชนไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชนอย่างยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงผสม (Mixed Method) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือผู้นำและสมาชิกชุมชนบ้านดงบัง ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 25 คน โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) ผลการวิจัย พบว่า 1. ผู้นำและสมาชิกชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนอย่างถูกต้องและชัดเจนมากขึ้น 2. ผู้นำและสมาชิกชุมชนสามารถสร้างแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน โดยบูรณาการองค์ความรู้ด้านกฎหมายป่าชุมชนเพื่อนำไปใช้ในการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ 3. องค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติที่ช่วยให้ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมของชุมชน (2) ภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง และ (3) การศึกษาและการให้ความรู้ อภิปรายผล ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน เป็นรากฐานสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ การบูรณาการความรู้ด้านกฎหมายเข้ากับการปฏิบัติในพื้นที่ทำให้เกิดแนวทางที่เป็นรูปธรรมและเหมาะสมกับวิถีชีวิตของชุมชนเอง การมีภาวะผู้นำที่เข้มแข็งจึงเป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญที่ช่วยประสานความร่วมมือระหว่างสมาชิกและสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์ ขณะเดียวกันการให้ความรู้และการศึกษาต่อเนื่องยังเป็นกลไกที่ทำให้ความรู้ดังกล่าวแพร่กระจายและสืบทอดไปยังคนรุ่นใหม่ ส่งผลให้การจัดการทรัพยากรป่าชุมชนมีความยั่งยืนมากขึ้น ข้อเสนอแนะ จากผลการวิจัย ควรมีการพัฒนาโครงการฝึกอบรมและกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ผู้นำและสมาชิกชุมชนสามารถปรับข้อมูลความรู้ด้านกฎหมายและการจัดการป่าชุมชนให้ทันสมัยได้ทันต่อสถานการณ์ นอกจากนี้ ภาครัฐควรสนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จ รวมทั้งควรมีการบูรณาการองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชนเข้าสู่หลักสูตรการเรียนการสอนในระดับท้องถิ่น เพื่อสร้างความตระหนักรู้ตั้งแต่เยาวชน ข้อเสนอแนะอีกประการหนึ่งคือควรมีการติดตามและประเมินผลการนำแนวทางปฏิบัติไปใช้จริงในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และธรรมชาติ

คำสำคัญ: กฎหมายป่าชุมชน; แนวทางปฏิบัติ; ผู้นำและสมาชิกชุมชน

Abstract

The objectives of this research were: (1) to enhance the capacity of community leaders and members by developing accurate knowledge and understanding of the Community Forest Law; (2) to empower community leaders and members to develop practical guidelines for their communities by effectively integrating knowledge of the Community Forest Law into practice; and (3) to analyze the key components of operational guidelines that enable communities to sustainably utilize knowledge of the Community Forest Law.This study employed a mixed-methods approach. The key informants included 25 community leaders and members of Ban Dong Bang, Nong Bo Subdistrict, Mueang Ubon Ratchathani District, Ubon Ratchathani Province, selected through purposive sampling. Data were collected through surveys and interviews and analyzed using Exploratory Factor Analysis (EFA).***Research Findings*** 1. Community leaders and members significantly improved their accurate knowledge and understanding of the Community Forest Law. 2. Community leaders and members were able to create context-specific operational guidelines by integrating knowledge of the Community Forest Law into effective future resource management practices. 3. The essential components of operational guidelines that promote the sustainable use of knowledge related to the Community Forest Law comprised: (1) community participation, (2) strong leadership, and (3) education and knowledge dissemination. ***Discussion*** The findings highlight that building accurate knowledge and understanding of the Community Forest Law serves as a foundation for guiding communities in managing their own resources. Community participation fosters a sense of ownership and shared responsibility, while strong leadership is a critical driving force that ensures continuity and collective action. Furthermore, providing education and knowledge to all age groups within the community ensures the transfer of knowledge and the establishment of long-term collective understanding. These results are consistent with international approaches to participatory resource management, which emphasize empowering local people to determine their own development pathways. ***Recommendations*** It is recommended that continuous training programs and practical activities be organized to enhance skills and update community members' knowledge of the Community Forest Law, ensuring responsiveness to changing social and environmental conditions. Government agencies and related organizations should support the establishment

of collaborative networks among communities to exchange experiences and develop appropriate practices for each local context. Moreover, integrating knowledge of the Community Forest Law into local educational curricula should be considered, in order to raise awareness among youth from an early stage. Finally, a monitoring and evaluation system should be established to regularly assess community implementation, allowing for the improvement and adaptation of practices in response to economic, social, and environmental changes.

Keywords: Community Forest Law; operational guidelines; community leaders and members

บทนำ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนเป็นประเด็นสำคัญในระดับชาติและนานาชาติ โดยเฉพาะการจัดการป่าชุมชนซึ่งถือเป็นกลไกที่ช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ภายใต้กรอบกฎหมายได้อย่างสมดุล แนวคิดสำคัญของการจัดการป่าชุมชนประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participatory Management) การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน (Community Empowerment) ภาวะผู้นำชุมชน (Community Leadership) และการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งล้วนชี้ให้เห็นว่าชุมชนคือศูนย์กลางของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม ในบริบทของชุมชนบ้านดงบัง ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี กลับพบว่าผู้นำและสมาชิกชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายป่าชุมชนและแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม ส่งผลให้การจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ขาดประสิทธิภาพและความยั่งยืน ปัญหานี้สะท้อนถึงช่องว่างระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ กล่าวคือ แม้ทฤษฎีจะชี้ว่าการจัดการป่าชุมชนควรตั้งอยู่บนการมีส่วนร่วมและภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง แต่ในทางปฏิบัติกลับปรากฏว่า ชุมชนยังไม่สามารถพัฒนาแนวทางที่เป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ขาดกลไกความร่วมมือที่ชัดเจน และไม่สามารถใช้ประโยชน์จากกฎหมายป่าชุมชนได้เต็มศักยภาพ

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาที่มุ่งสร้างแนวทางการใช้กฎหมายป่าชุมชนเพื่อสร้างความยั่งยืนจึงมีความจำเป็น โดยการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการเสริมสร้างความรู้และทักษะด้านกฎหมายให้แก่ผู้นำและสมาชิกชุมชน เพื่อให้สามารถพัฒนาแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การจัดการป่าชุมชนที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาผู้นำชุมชนต้นแบบ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานรัฐ และเอกชน ตลอดจนการต่อยอดองค์ความรู้ไปสู่การกำหนดนโยบายสาธารณะด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่สะท้อนเสียงของชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้มีหลายประการ กล่าวคือ ผู้นำและสมาชิกชุมชนจะมีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนมากขึ้น สามารถนำความรู้นี้ไปปรับใช้ทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวันและการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม ชุมชนจะมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและสามารถบูรณาการองค์ความรู้ด้านกฎหมายเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ลดความขัดแย้งและเพิ่มพลังในการจัดการป่าอย่างเป็นระบบ อีกทั้งผลลัพธ์ของการศึกษายังจะช่วยให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่มีความยั่งยืน สามารถใช้เป็นต้นแบบแก่ชุมชนอื่น ๆ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและชุมชน เพื่อให้การใช้กฎหมายป่าชุมชนก่อให้เกิดการอนุรักษ์และการพัฒนาที่ต่อเนื่องในระยะยาว

ดังนั้น การศึกษาเรื่อง “แนวทางการใช้กฎหมายป่าชุมชนเพื่อสร้างความยั่งยืน กรณีศึกษา: บ้านดงบัง ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี” จึงเป็นการตอบสนองต่อช่องว่างทางองค์

ความรู้และปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ เพื่อสร้างแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในระดับชุมชนและในเชิงนโยบายเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนในอนาคต

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน

กฎหมายป่าชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อกระจายอำนาจในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติสู่ระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะ พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ซึ่งเปิดโอกาสให้ชุมชนมีสิทธิในการจัดการ ดูแล และใช้ประโยชน์จากป่าไม้อย่างเป็นระบบ แนวคิดนี้สะท้อนหลักการที่ว่าชุมชนในฐานะผู้ใกล้ชิดทรัพยากรย่อมมีศักยภาพและความรับผิดชอบสูงสุดในการดูแลป่าของตนเอง หากได้รับความรู้และกรอบแนวทางที่ชัดเจนจากกฎหมาย

1.2 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation Theory)

ทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of ownership) และความรับผิดชอบร่วมกัน (collective responsibility) ซึ่งเป็นหัวใจในการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดประโยชน์ร่วมกันอย่างสมดุล

1.3 ทฤษฎีการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Theory)

แนวคิดการจัดการป่าชุมชนสอดคล้องกับกรอบการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เน้นการพิจารณาในสามมิติ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรต้องไม่ทำลายระบบนิเวศในระยะยาว ต้องสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้ชุมชน และต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งทางสังคมเพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงชีวิตร่วมกับทรัพยากรได้อย่างสมดุล

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

เดือนนภา ภู่ทอง (2561) ศึกษาการจัดการป่าชุมชนในภาคเหนือ พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนควบคู่กับการประยุกต์ใช้จารีตประเพณีท้องถิ่น ช่วยให้การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากป่าเกิดความสมดุล

สมชาย ธรรมสุทธิวัฒน์ (2567) ศึกษาการใช้กฎหมายป่าชุมชน พบว่า การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีบทบาทร่วมกับภาครัฐในกระบวนการตัดสินใจช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใสในการบริหารจัดการป่า

2.2 งานวิจัยเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติของชุมชนในการใช้กฎหมายป่าชุมชน

สุวัฒ ดวงแสนพุด (2564) ศึกษาป่าชุมชนภูปอบ จ.หนองคาย พบว่า แนวทางปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ

ต้องอาศัยการวิเคราะห์ปัญหาเชิงพื้นที่ร่วมกับประชาชน โดยพิจารณาทั้งมิติทรัพยากร เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน

วิชัย มงคลการ (2560) วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของการบริหารจัดการป่าชุมชนภาคอีสาน พบว่า ภาวะผู้นำของชุมชน และ การสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ เป็นปัจจัยหลักที่ช่วยให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมและได้รับการยอมรับจากสมาชิกในพื้นที่

3. บทสรุปการทบทวนวรรณกรรม

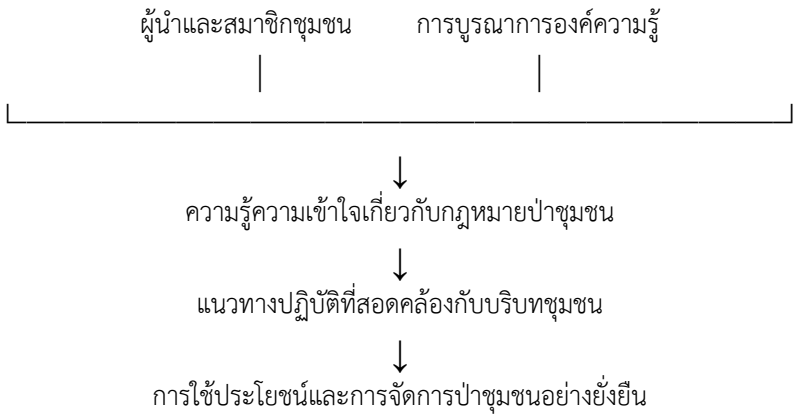
จากการวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ผ่านมา สามารถสังเคราะห์ได้ว่า การจัดการป่าชุมชนให้ยั่งยืนต้องอาศัยปัจจัยร่วมที่สำคัญ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน ในทุกกระบวนการจัดการป่า
2. ภาวะผู้นำชุมชน ที่เข้มแข็ง สามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานได้จริง
3. การศึกษาและเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมายป่าชุมชน ให้ถูกต้องและครอบคลุมทุกกลุ่ม

องค์ประกอบเหล่านี้จะถูกนำมาใช้ในการสร้าง กรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อศึกษากรณี บ้านดงบัง โดยมุ่งวิเคราะห์แนวทางการบูรณาการกฎหมายป่าชุมชนเข้ากับบริบทท้องถิ่น เพื่อสร้างความยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสามารถใช้เป็นต้นแบบขยายผลสู่ชุมชนอื่น ๆ ได้ต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพกรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

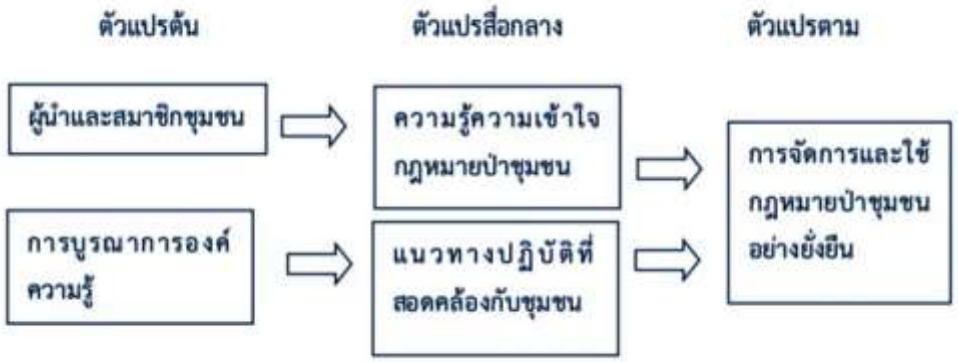
1. กฎหมายป่าชุมชน หมายถึง กฎหมาย กฎระเบียบ และนโยบายที่กำหนดแนวทางการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ภายในพื้นที่ชุมชน เพื่อให้การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์เกิดขึ้นอย่างสมดุลและยั่งยืน ภายใต้กรอบที่ชุมชนและรัฐยอมรับร่วมกัน

2. แนวทางปฏิบัติ หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการที่ชุมชนพัฒนาขึ้นเพื่อใช้จัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยบูรณาการองค์ความรู้ด้านกฎหมาย ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่มีระบบและมีประสิทธิภาพ

3. การบูรณาการองค์ความรู้ หมายถึง การผสมผสานความรู้จากหลายแหล่ง เช่น กฎหมายป่าชุมชน นโยบายภาครัฐ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการป่าชุมชนที่เหมาะสมและตอบสนองต่อปัญหาในพื้นที่

4. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) หมายถึง เทคนิคการวิเคราะห์ทางสถิติที่ใช้ตรวจสอบองค์ประกอบเชิงแฝง เพื่อค้นหาโครงสร้างที่แท้จริงของตัวแปรต่าง ๆ ที่มีผลต่อแนวทางปฏิบัติของชุมชนในการใช้กฎหมายป่าชุมชน

5. การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนมีบทบาทในการคิด ตัดสินใจ และดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชนร่วมกัน อันจะนำไปสู่การสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและการพัฒนาที่ยั่งยืน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงผสม (Mixed Methods Research) ซึ่งรวมการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเข้าด้วยกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและลึกซึ้งมากขึ้น โดยการวิจัยเชิงคุณภาพเน้นการเข้าใจประสบการณ์ ทัศนคติ และความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณเน้นการวัดและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงตัวเลขเพื่อหาสมการหรือองค์ประกอบสำคัญ การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็นหัวข้อดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างศักยภาพของผู้นำและสมาชิกชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน การพัฒนาแนวทางปฏิบัติที่บูรณาการองค์ความรู้ดังกล่าว และการวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของแนวทางปฏิบัติ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาในพื้นที่หมู่ 8 และหมู่ 9 บ้านดงบัง ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการจัดการป่าชุมชนและนำกฎหมายป่าชุมชนมาประยุกต์ใช้

3. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างคือผู้นำและสมาชิกชุมชน จำนวน 25 คน คัดเลือกโดยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์คุณสมบัติ เช่น การมีส่วนร่วมกับกฎหมายป่าชุมชน ความสนใจ และความพร้อมเข้าร่วมการวิจัย

4. ขอบเขตด้านระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงผสม โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) เพื่อระบุองค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติ

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 เครื่องมือเก็บข้อมูล

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โครงสร้างคำถามแบ่งเป็น 4 ส่วน:

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ (เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ประสบการณ์)
2. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน
3. การสร้างแนวทางปฏิบัติและการบูรณาการองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชน
4. ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเล่าประสบการณ์และความเห็นอย่างอิสระ เก็บข้อมูลจนเกิด Data Saturation หรือไม่มีข้อมูลใหม่เกิดขึ้น

2.3 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ

Reliability: สร้างความไว้วางใจกับผู้ให้ข้อมูล

Member Checking: นำข้อมูลกลับไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตรวจสอบความถูกต้อง

Dependability: ปรึกษาและตรวจสอบข้อมูลกับที่ปรึกษา

Transferability: ให้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถประยุกต์ใช้ในบริบทอื่น

Confirmability: รักษาความโปร่งใสและบันทึกเอกสารตรวจสอบย้อนกลับได้

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ถอดเทปและบันทึกภาคสนาม

อ่าน วิเคราะห์ และรวมข้อมูลตามธีมหลักและธีมย่อย

นำเสนอผลในรูปคำอธิบายพร้อมตัวอย่างคำพูดสำคัญ

3. การวิจัยเชิงปริมาณ

3.1 เครื่องมือเก็บข้อมูล

แบบสำรวจ (Questionnaire): ใช้วัดองค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติที่ช่วยให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากกฎหมายป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล แจกแบบสอบถามให้ผู้นำและสมาชิกชุมชนจำนวน 25 คน

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติในการวิเคราะห์ใช้ Exploratory Factor Analysis (EFA) เพื่อระบุองค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติ

4. ขั้นตอนการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

1. กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติ (ผู้นำ/สมาชิกชุมชน ความสนใจ ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน)
2. รวบรวมรายชื่อจากผู้นำชุมชน
3. สัมภาษณ์เบื้องต้นเพื่อประเมินความเหมาะสม
4. คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่ตรงตามเกณฑ์
5. ยืนยันการเข้าร่วมและส่งข้อมูลรายละเอียดโครงการ

แผนผังขั้นตอนการวิจัยเรื่อง “กฎหมายป่าชุมชนและแนวทางปฏิบัติ”

เริ่มต้น

▼

1. กำหนดขอบเขตการวิจัย

├─ ด้านเนื้อหา: ศึกษาศักยภาพผู้นำ-สมาชิกชุมชน, การบูรณาการกฎหมายป่าชุมชน, องค์ประกอบความยั่งยืน

├─ ด้านพื้นที่: หมู่ 8 และ 9 บ้านดงบัง ต.หนองบ่อ อ.เมืองอุบลราชธานี

├─ กลุ่มตัวอย่าง: ผู้นำและสมาชิกชุมชน 25 คน (Purposive Sampling)

└─ ระเบียบวิธี: Mixed Methods (คุณภาพ + ปริมาณ)

▼

2. การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

├─ กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติ

├─ รวบรวมรายชื่อผู้มีศักยภาพ

├─ สัมภาษณ์เบื้องต้น

├─ คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลตามเกณฑ์

└─ ยืนยันการเข้าร่วมโครงการ

▼

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

├─ 3.1 ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Review)

│ └─ ศึกษาแนวคิดทฤษฎี งานวิจัย และเอกสารสำคัญเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน

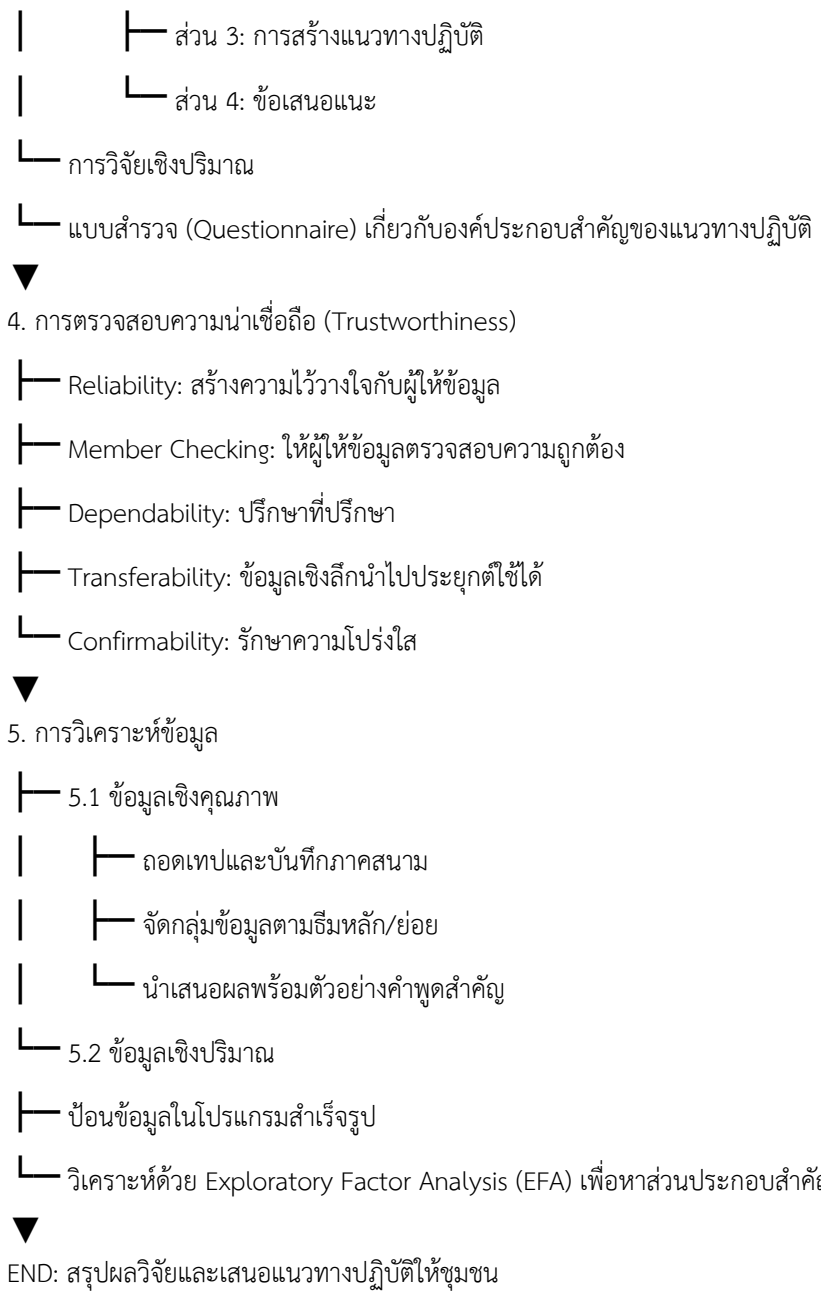
└─ 3.2 ข้อมูลภาคสนาม (Field Data)

├─ การวิจัยเชิงคุณภาพ

│ └─ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

│ ├─ ส่วน 1: ข้อมูลทั่วไป

│ ├─ ส่วน 2: ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน

ส่วน 3: การสร้างแนวทางปฏิบัติ
ส่วน 4: ข้อเสนอแนะ
การวิจัยเชิงปริมาณ
แบบสำรวจ (Questionnaire) เกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติ
4. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness)
Reliability: สร้างความไว้วางใจกับผู้ให้ข้อมูล
Member Checking: ให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบความถูกต้อง
Dependability: ปรึกษาที่ปรึกษา
Transferability: ข้อมูลเชิงลึกนำไปประยุกต์ใช้ได้
Confirmability: รักษาความโปร่งใส
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
5.1 ข้อมูลเชิงคุณภาพ
ถอดเทปและบันทึกภาคสนาม
จัดกลุ่มข้อมูลตามธีมหลัก/ย่อย
นำเสนอผลพร้อมตัวอย่างคำพูดสำคัญ
5.2 ข้อมูลเชิงปริมาณ
ป้อนข้อมูลในโปรแกรมสำเร็จรูป
วิเคราะห์ด้วย Exploratory Factor Analysis (EFA) เพื่อหาส่วนประกอบสำคัญ
END: สรุปผลวิจัยและเสนอแนวทางปฏิบัติให้ชุมชน

ผลการวิจัย

จากการวิจัย พบว่า

วัตถุประสงค์ที่ 1 การเสริมสร้างศักยภาพให้ผู้นำชุมชนและสมาชิกกลุ่มให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน มีผลการวิจัยหลังจากเข้าร่วมโครงการกฎหมายป่าชุมชนและแนวทางปฏิบัติ พบว่า ผู้นำและสมาชิกชุมชนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนจากความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนประจำหมู่บ้าน องค์ประกอบ และบทบาทหน้าที่ตามกฎหมาย โดยองค์ความรู้ที่กลุ่มเป้าหมายได้รับครอบคลุมเรื่องแนวทางการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน และการกำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับ และกติกาของชุมชนเพื่อป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์จากบุคคลภายนอก

เหตุผลความสำคัญ คณะกรรมการป่าชุมชนเป็น กลไกสำคัญตามกฎหมายพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ช่วยให้ชุมชน:

1. จัดทำกฎกติกา เพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้
2. ป้องกันปัญหาการใช้ทรัพยากรอย่างไม่เหมาะสม โดยเฉพาะจากบุคคลภายนอก
3. สร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ป่า
4. แม้ว่ากฎหมายจะไม่สามารถห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาในพื้นที่ได้โดยเด็ดขาด แต่คณะกรรมการสามารถกำหนด แนวปฏิบัติและมาตรการควบคุม ให้บุคคลภายนอกปฏิบัติตามกติกาของชุมชน

วิธีการเสริมสร้างศักยภาพ เพื่อให้เกิดคณะกรรมการป่าชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โครงการได้ดำเนินการดังนี้:

1. อบรมความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนให้ผู้นำและสมาชิกเข้าใจบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการป่าชุมชน อธิบายแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ตามกฎหมาย
2. เวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและระดมสมองให้สมาชิกเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนร่วมกำหนดกฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติในพื้นที่ของตนเอง
3. ฝึกทักษะภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม เน้นการสร้างความเข้มแข็งให้ผู้นำและสมาชิกมีความสามารถในการบริหารจัดการปัญหา ส่งเสริมความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน
4. ติดตามและประเมินผลหลังโครงการ ตรวจสอบความเข้าใจและความพร้อมของผู้เข้าร่วมในการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน แนะนำและปรับปรุงแนวทางตามสถานการณ์จริงในพื้นที่

2. วัตถุประสงค์ที่ 2 การผลิตผู้นำชุมชนและสมาชิกกลุ่มที่สามารถสร้างแนวทางปฏิบัติให้แก่ชุมชนโดยบูรณาการองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชนไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำและสมาชิกชุมชนสามารถสร้างแนวทางปฏิบัติให้แก่ชุมชนของตนเองโดยบูรณาการองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชนเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวปฏิบัติสำหรับการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน หมู่ 8 และหมู่ 9 บ้านดงบัง ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน

การจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนในพื้นที่หมู่ 8 และหมู่ 9 บ้านดงบัง มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ตามแนวทางของ พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 อย่างถูกต้องและยั่งยืน

2. เพื่อกำกับดูแลและบริหารจัดการป่าชุมชนให้เป็นไปตามแผนป่าชุมชน โดยสอดคล้องกับกฎหมาย นโยบายภาครัฐ และบริบทของท้องถิ่น

3. เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ให้สามารถมีบทบาทในการตัดสินใจและกำหนดแนวทางการจัดการป่าชุมชนร่วมกัน

4. เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการบุกรุกหรือทำลายป่าชุมชน ผ่านกระบวนการเฝ้าระวัง ตรวจสอบ และบังคับใช้มาตรการตามกฎหมาย

5. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และสร้างเครือข่ายการบริหารจัดการป่าชุมชน โดยบูรณาการศาสตร์พื้นบ้านกับแนวทางการอนุรักษ์สมัยใหม่

แนวปฏิบัติสำหรับการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน

1. การแต่งตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน

1.1 คณะกรรมการป่าชุมชนประกอบด้วยสมาชิกจาก หมู่ 8 และหมู่ 9 บ้านดงบัง โดยมีจำนวนคณะกรรมการระหว่าง 9 - 15 คน

1.2 คณะกรรมการต้องมาจากการคัดเลือกโดยชุมชนผ่านกระบวนการประชาคมหมู่บ้าน

1.3 ประธานคณะกรรมการต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจจากชุมชน และมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนหรือประสบการณ์ด้านการอนุรักษ์

1.4 สมาชิกคณะกรรมการต้องประกอบด้วยตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ผู้สูงอายุ เยาวชน กลุ่มอาชีพ และผู้นำชุมชน

1.5 คณะกรรมการมีวาระการดำรงตำแหน่ง 2 ปี และสามารถได้รับการแต่งตั้งใหม่ได้

2. บทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการป่าชุมชน

2.1 จัดทำแผนการบริหารจัดการป่าชุมชน ที่ครอบคลุมด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

2.2 ดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชน เช่น การปลูกป่า กำหนดกฎระเบียบ และการฟื้นฟูพื้นที่ป่าถูกบุกรุก

2.3 กำกับดูแลและตรวจสอบการใช้ทรัพยากรป่าชุมชน ให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบของชุมชน

2.4 ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอรับการสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ และองค์ความรู้

2.5 ดำเนินมาตรการป้องกันการบุกรุกทำลายป่า เช่น จัดทำจุดเฝ้าระวัง กำหนดเขตหวงห้าม และรายงานเหตุการณ์ผิดปกติแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.6 ให้ความรู้และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการบริหารจัดการป่าชุมชน ผ่านการจัดอบรมและกิจกรรมสาธารณะ

3. กระบวนการทำงานของคณะกรรมการป่าชุมชน

3.1 จัดประชุมอย่างน้อยทุก 3 เดือน เพื่อรายงานผลการดำเนินงานและวางแผนกิจกรรม

3.2 เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น และปรับปรุงแผนป่าชุมชน

3.3 จัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงานประจำปี เสนอต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.4 ประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานป่าไม้ และภาคประชาสังคม เพื่อรับทรัพยากรสนับสนุน

3.5 ดำเนินการติดตามและประเมินผลการบริหารจัดการป่าชุมชน อย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงแนวทางให้เหมาะสม

4. มาตรการบังคับใช้กฎระเบียบภายในป่าชุมชน

4.1 กำหนดข้อตกลงร่วมกันในชุมชน เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรป่า เช่น การเก็บหาของป่า การตัดไม้ และการเลี้ยงสัตว์

4.2 จัดตั้งกลไกการเฝ้าระวังการบุกรุก เช่น การลาดตระเวน หรือการใช้เครือข่ายแจ้งเตือนภัย

4.3 กำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบ เช่น การทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือมาตรการปรับตามข้อตกลงของชุมชน

4.4 ประสานงานกับหน่วยงานป่าไม้และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ในกรณีมีการบุกรุกป่าชุมชนที่รุนแรง

5. การส่งเสริมความรู้และเครือข่ายการบริหารจัดการป่าชุมชน

5.1 จัดอบรมและสัมมนาสำหรับสมาชิกชุมชน เกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

5.2 สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหมู่บ้าน ที่มีการบริหารจัดการป่าชุมชนร่วมกัน

5.3 ศึกษาดูงานและนำองค์ความรู้จากแหล่งอื่นมาประยุกต์ใช้ ในการพัฒนาป่าชุมชน

5.4 ส่งเสริมการบันทึกข้อมูลทรัพยากรป่า เช่น การสำรวจพืช สัตว์ และสภาพป่า เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับวางแผนอนุรักษ์

สรุปได้ว่า แนวปฏิบัตินี้มุ่งเน้นให้การจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนในหมู่ 8 และหมู่ 9 บ้านดงบัง เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสอดคล้องกับกฎหมาย โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน การกำกับดูแลทรัพยากรอย่างเป็นระบบ และการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อสร้างความยั่งยืนในการบริหารจัดการป่าชุมชน

3. วัตถุประสงค์ที่ 3 การวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชนอย่างยั่งยืน การวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยชี้ว่า มี 3 องค์ประกอบสำคัญ ที่ช่วยให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืน ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation)

สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การกำหนดกติกา การตัดสินใจ และการติดตามผล การมีส่วนร่วมสร้าง ความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากร และความรับผิดชอบร่วมกัน ชุมชนสามารถปรับแนวทางปฏิบัติให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของทุกคน ลดความเสี่ยงจากการละเมิดกฎระเบียบโดยสมาชิกในชุมชนและบุคคลภายนอก

ตัวอย่าง: ชุมชนร่วมกำหนดกฎการใช้ป่า เช่น การเก็บผลผลิต การตัดไม้ หรือการจัดกิจกรรมในพื้นที่ป่า

2. ภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง (Strong Leadership)

ผู้นำและคณะกรรมการป่าชุมชนต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการบริหารจัดการทรัพยากร ผู้นำที่เข้มแข็งสามารถสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกมีส่วนร่วม รักษากฎระเบียบ และแก้ไขความขัดแย้งได้ ทำให้แนวทางปฏิบัติ ถูกนำไปใช้จริงและต่อเนื่อง

ตัวอย่าง: ผู้นำจัดประชุมชี้แจงกฎกติกา จัดเวทีปรึกษา และติดตามการใช้ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง

3. การศึกษาและการให้ความรู้ (Education and Knowledge Sharing)

การอบรมความรู้เกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน วิธีการจัดตั้งคณะกรรมการ และการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน เป็นพื้นฐานสำคัญ การให้ความรู้ช่วยให้สมาชิก เข้าใจทฤษฎีและสามารถปรับใช้ในปฏิบัติได้จริง ส่งเสริม ความตระหนักถึงความยั่งยืน และการรักษาป่าชุมชนในระยะยาว การเรียนรู้ต่อเนื่องทำให้สมาชิกสามารถแก้ปัญหาและปรับปรุงแนวทางปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานการณ์จริง

ตัวอย่าง: จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ฝึกทักษะการวางแผนและติดตามผล และเผยแพร่คู่มือหรือเอกสารความรู้ให้ชุมชน

สรุป ทั้ง 3 องค์ประกอบทำงานร่วมกันเพื่อสร้าง แนวทางปฏิบัติที่ยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของชุมชน ⟶ ทำให้แนวทางปฏิบัติเหมาะสมกับบริบทและได้รับการยอมรับ

ภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง ⟶ ทำให้แนวทางปฏิบัติถูกนำไปปฏิบัติจริงและต่อเนื่อง

การศึกษาและการให้ความรู้ ⟶ ทำให้สมาชิกเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

โดยรวมแล้ว องค์ประกอบทั้ง 3 นี้เป็น กลไกสำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากกฎหมายป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืน และสามารถนำไปพัฒนาแนวทางปฏิบัติในบริบทอื่น ๆ ได้ด้วย

สรุปผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผู้นำและสมาชิกชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนเพิ่มมากขึ้นหลังเข้าร่วมโครงการกฎหมายป่าชุมชนกับแนวทางปฏิบัติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ โครงการกฎหมายป่าชุมชนทำให้เกิดองค์ความรู้ที่นำไปสู่การสร้างแนวปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เดือนนภา ภู่ทอง (2561) ศึกษาการจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะ และจารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ พบว่า แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาจะต้องเริ่มจากการพัฒนา ภูมิปัญญาควรได้รับการพัฒนาและปรับให้เข้ากับความต้องการของยุคปัจจุบัน เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ความรู้พื้นฐานนี้เป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการรวมกลุ่มและการพัฒนาอาชีพ การบูรณาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสามารถช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในกระบวนการผลิต การจัดการตลาด การบริหารจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

กระบวนการถ่ายทอดความรู้นี้ควรผ่านการคัดเลือกและพิจารณาอย่างรอบคอบ เพื่อให้เนื้อหาเหมาะสมและมีเหตุผลก่อนที่จะเผยแพร่ให้สังคมรับรู้ การส่งต่อความรู้นี้อาจทำผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา รวมถึงการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งจะช่วยเพิ่มการตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ของภูมิปัญญา นอกจากนี้ ควรสนับสนุนการสร้างเครือข่ายเพื่อสานต่อและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง

การถ่ายทอดความรู้สามารถเริ่มจากผู้สูงอายุหรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน ซึ่งมักมีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวอย่างที่ดีผ่านกิจกรรมในครอบครัวหรือชุมชน การสนับสนุนให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นและเสนอข้อคิดอย่างเป็นธรรมชาติ รวมถึงการจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดเวทีชุมชนจึงเป็นพื้นที่สำคัญในการวิเคราะห์ ประมวลผล และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของชาวบ้าน ซึ่งจะช่วยเพิ่มพูนความรู้และศักยภาพของสมาชิกในชุมชน ตัวอย่างเช่น จัดนิทรรศการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้กลุ่มละ 1 เรื่อง ความรู้นิทรรศการ สื่อมัลติมิเดีย กิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญา เกม สาธิต ประกวด แข่งขัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผู้นำและสมาชิกชุมชนสามารถสร้างแนวทางปฏิบัติให้แก่ชุมชนของตนเองโดยบูรณาการองค์ความรู้กฎหมายป่าชุมชนเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการฝึกอบรมหัวข้อการอบรม กฎหมายป่าชุมชน แนวทางปฏิบัติ การพัฒนาภาวะผู้นำ การวางแผนการดำเนินงาน การประเมินผลและการปรับปรุงการจัดการ การประเมินผลหลังการอบรม ระดับความรู้เกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน เพิ่มขึ้นเป็นเฉลี่ย 4.5 จาก 5 ทัศนคติต่อการปฏิบัติตามกฎหมายป่าชุมชนเพิ่มขึ้นเป็นเฉลี่ย 4.7 จาก 5 การวิเคราะห์ผลการวิจัย การเปรียบเทียบก่อนและหลังการอบรมระดับความรู้

เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t-test, $p < 0.05$) ทัศนคติที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมายป่าชุมชน เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t-test, $p < 0.05$) ผลที่ได้รับ คือ ผู้นำและสมาชิกชุมชนมีความรู้และทักษะในการจัดการป่าชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติตามกฎหมายและแนวทางปฏิบัติ มีความรับผิดชอบและมีความกระตือรือร้นในการรักษาป่าชุมชน และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการปฏิบัติตามกฎหมายป่าชุมชนมากขึ้น ซึ่งช่วยเสริมสร้างความร่วมมือและความเป็นปึกแผ่นในชุมชน ข้อเสนอแนะ ได้แก่ 1) ควรจัดการฝึกอบรมเพิ่มเติมเป็นประจำเพื่อให้ความรู้และทัศนคติของสมาชิกชุมชนไม่ลดลง 2) การใช้สื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น วิดีโอ แผ่นพับ และการสอนแบบสาธิต เพื่อเพิ่มความน่าสนใจและประสิทธิภาพในการเรียนรู้ และ 3) หน่วยงานภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องควรมีการสนับสนุนทรัพยากรและการดำเนินงานในการจัดการอบรมอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การสร้างแนวปฏิบัติที่ดีให้แก่ชุมชน ส่วนใหญ่ปัจจัยสำคัญประการแรก คือ เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อร่วมกันคิดวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชนของตน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวัฒ ดวงแสนพุด (2564) ศึกษาการจัดการบำชุมชนแบบนี้ส่วนร่วม: กรณีศึกษาป่าชุมชนภูปอบ บ้านวังน้ำมอก ตำบลพระพุทธบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย พบว่าในชุมชนแห่งนี้มีทรัพยกร ศักยภาพ และมีปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนในหลายด้าน ดังนั้น ประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความตระหนัก มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน ในการที่จะศึกษาวิเคราะห์ค้นหาแนวทางพัฒนาหรือแนวทางแก้ไขโดยเร่งด่วนทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนที่น่าอยู่ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ด้านกฎหมายป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) พบองค์ประกอบสำคัญ 3 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1: การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการตัดสินใจและการปฏิบัติงานเป็นสิ่งสำคัญมาก การสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและความร่วมมือจะช่วยเสริมสร้างความผูกพันและความรับผิดชอบในการรักษาและจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน เมื่อชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน ผู้นำและสมาชิกชุมชนจะมีความเข้าใจและสนับสนุนการดำเนินงานมากขึ้น

องค์ประกอบที่ 2: ภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง

ผู้นำชุมชนที่มีภาวะผู้นำที่ดีจะสามารถนำทางและสนับสนุนการดำเนินงานต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีผู้นำที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจและส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในกฎหมายและแนวทางปฏิบัติจะช่วยให้ชุมชนมีทิศทางที่ชัดเจน ผู้นำที่เข้มแข็งจะเป็นตัวกลางในการสื่อสารและเป็นที่พึ่งของสมาชิกชุมชน และมีความต่อเนื่องด้านการฝึกอบรมและพัฒนาภาวะผู้นำ

องค์ประกอบที่ 3: การศึกษาและการให้ความรู้

การให้ความรู้และการศึกษาอย่างต่อเนื่องแก่สมาชิกชุมชนเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนและแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องจะช่วยเพิ่มความเข้าใจและความสามารถในการปฏิบัติตามกฎหมาย การจัดอบรมและกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ จะเสริมสร้างความรู้สึกพร้อมที่จะปฏิบัติ นอกจากนี้ การมีความรู้ในกฎหมายและแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องจะช่วยลดการละเมิดกฎหมายและส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน และมีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ คือ การสื่อสารที่ชัดเจนและเข้าใจง่ายเกี่ยวกับกฎหมายและแนวทางปฏิบัติ การใช้สื่อที่หลากหลายในการถ่ายทอดข้อมูลและการประชาสัมพันธ์

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติ ที่ทำให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ด้านกฎหมายป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมชาย ธรรมสุทธิวัฒน์ (2567) ที่ศึกษาการส่งเสริมและใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายป่าชุมชน พ.ศ. 2562 พบว่า พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ได้เปลี่ยนแนวคิดเชิงอำนาจนิยมที่รัฐมีอำนาจแต่ผู้แต่ผู้เดียวมาสู่แนวคิดการจัดการทรัพยากรป้าไม้โดยชุมชนร่วมกับรัฐ กำหนดบทบาทให้รัฐเข้าไปช่วยเหลือและส่งเสริมศักยภาพของชุมชนผ่านหลักการของการมีส่วนร่วม คือ ชุมชนเข้ามาร่วมในทุกกระบวนการตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมก่อตั้ง ร่วมปฏิบัติ ร่วมตัดสินใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งร่วมรับผิดชอบในผลของการดำเนินการ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาผลกระทบของโครงการกฎหมายป่าชุมชนกับแนวทางปฏิบัติในหมู่ 8 และหมู่ 9 บ้านดงบัง ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี พบว่าโครงการมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มพูนความรู้และทักษะให้แก่ผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชน โดยเฉพาะในด้านกฎหมายป่าชุมชนและแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ก่อนดำเนินโครงการ ผู้นำชุมชนและสมาชิกส่วนใหญ่ขาดความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน ส่งผลให้การจัดการทรัพยากรป่าไม้ไม่มีประสิทธิภาพ เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างไม่เหมาะสม และข้อขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชน

อย่างไรก็ตาม หลังดำเนินโครงการ ผู้นำและสมาชิกชุมชนมีความรู้และความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับบทบาทของกฎหมายป่าชุมชนและแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในเรื่องการสร้างกลไกคณะกรรมการป่าชุมชน การกำหนดกฎกติกา และการเฝ้าระวังการใช้ทรัพยากรจากบุคคลภายนอก

ความคิดเห็นของผู้วิจัยต่อข้อค้นพบ

ผู้วิจัยเห็นว่า การเสริมสร้างความรู้ด้านกฎหมายป่าชุมชน การพัฒนาผู้นำ และการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกลไกสำคัญ ที่ช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะประเด็นการใช้กฎหมาย

ป่าชุมชนร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งช่วยให้แนวทางปฏิบัติของชุมชนเหมาะสมกับบริบทและวิถีชีวิตของสมาชิก

นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานรัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง จะช่วยให้แนวทางปฏิบัติสามารถดำเนินต่อเนื่องในระยะยาว ลดความเสี่ยงของการละเมิดกติกา และสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

ความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยอื่น

1. แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชน

การที่ชุมชนได้รับความรู้เกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนและสามารถจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าชุมชนเป็นผู้ใกล้ชิดทรัพยากรและมีศักยภาพสูงสุดในการดูแลป่าของตนเอง

2. ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation Theory)

ผลการวิจัยสอดคล้องกับทฤษฎีนี้อย่างชัดเจน เพราะการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในทุกขั้นตอนช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมกัน

การมีส่วนร่วมยังช่วยลดข้อขัดแย้งและเพิ่มความยอมรับในกฎกติกาชุมชน ซึ่งตรงกับผลการศึกษาของ เดือนนภา ภู่ทอง (2561) และ สมชาย ธรรมสุทธิวัฒน์ (2567)

3. ทฤษฎีการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Theory)

การบูรณาการความรู้ด้านกฎหมายป่าชุมชนเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยสร้างความสมดุลในสามมิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สอดคล้องกับงานของ สุวัฒ ดวงแสนพุด (2564) และ วิชัย มงคลการ (2560) ที่ชี้ว่าภาวะผู้นำและการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐเป็นปัจจัยหลักที่ช่วยให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม

สอดคล้องกับแนวคิดของ Agrawal & Gibson (1999) ในเรื่องการศึกษาและเผยแพร่ความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

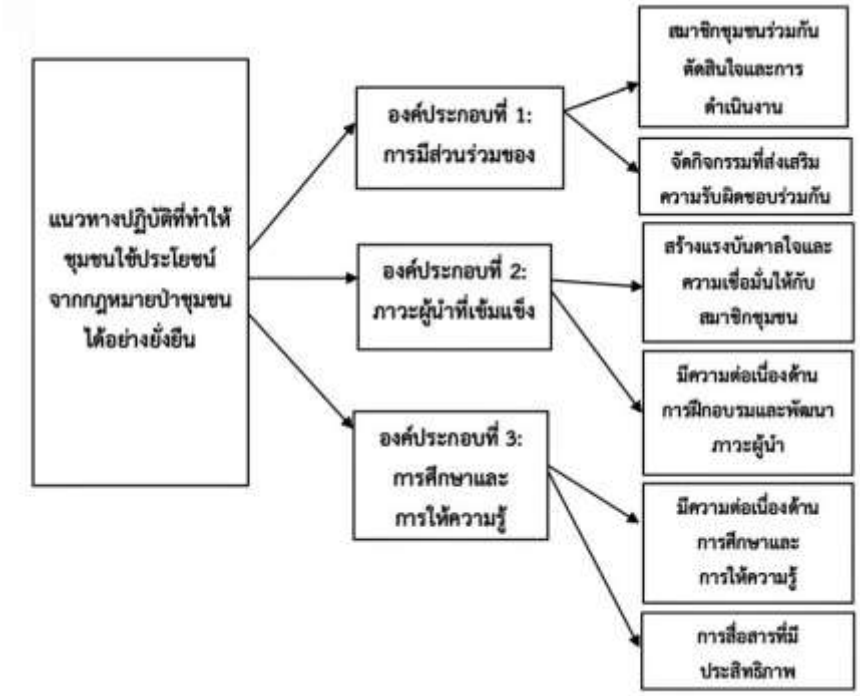
ไม่สอดคล้องกับบางงานวิจัยที่เน้นเฉพาะการบังคับใช้กฎหมายโดยไม่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือการปรับใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าการบูรณาการองค์ความรู้ทั้งสองส่วนสำคัญต่อความยั่งยืน

สรุป

ผลการวิจัยยืนยันว่าการเสริมสร้างความรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งการพัฒนาผู้นำและการบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็น ปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากกฎหมายป่าชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นความสอดคล้องกับทฤษฎีและงานวิจัยก่อนหน้าในเรื่องการ

มีส่วนร่วมของชุมชน ภาวะผู้นำ และการให้ความรู้ แต่เพิ่มมิติพิเศษคือ การผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้แนวทางปฏิบัติเหมาะสมกับบริบทชุมชนและสามารถใช้เป็นต้นแบบขยายผลสู่ชุมชนอื่นได้

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 2 องค์ประกอบสำคัญของแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากกฎหมายป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1.1 พัฒนาหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการแบบต่อเนื่อง ควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนเป็นประจำ โดยออกแบบหลักสูตรให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ ใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การฝึกปฏิบัติจริง การศึกษากรณีตัวอย่าง และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน เพื่อให้ความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ควรจัดให้มีเวทีประชาคม หรือกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถเสนอ

แนวคิดและแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทของตนเอง รวมถึงสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

1.3 พัฒนาผู้นำชุมชนและกลไกการสนับสนุน ควรมีการฝึกอบรมและสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนมีภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง มีทักษะด้านการสื่อสารและการบริหารจัดการ รวมถึงส่งเสริมให้มีระบบพี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาเพื่อช่วยแนะแนวทางการปฏิบัติ ตลอดจนการสนับสนุนทรัพยากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การดำเนินงานของชุมชนมีความยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 การเสริมสร้างความรู้และทักษะให้แก่ผู้นำชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ควรจัดโครงการฝึกอบรมและให้ข้อมูลเชิงลึกอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับกฎหมายป่าชุมชนให้แก่ผู้นำและสมาชิกชุมชน โดยใช้วิธีการที่เข้าถึงได้และเหมาะสม เช่น การจัดเวิร์กช็อป การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การจัดทำคู่มือหรือสื่อการเรียนรู้ที่เข้าใจง่าย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- กรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (จัดฝึกอบรมและให้คำปรึกษาด้านกฎหมายป่าชุมชน)
- องค์การบริหารส่วนตำบล (อบรมเชิงพื้นที่และประสานงานกับชุมชน)
- มหาวิทยาลัย/สถาบันวิจัย (สนับสนุนองค์ความรู้และงานวิชาการ)

2.2 การสร้างระบบสนับสนุนภายในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และบริหารจัดการป่า โดยการจัดตั้งกลุ่มหรือคณะกรรมการป่าชุมชนที่มีผู้นำชุมชนและสมาชิกมีบทบาทสำคัญในการกำหนดกฎกติกา ดูแลการใช้ทรัพยากร และติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- องค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาล (สนับสนุนการจัดตั้งและกำกับดูแลคณะกรรมการป่าชุมชน)
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (สนับสนุนด้านนโยบายและงบประมาณ)
- องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เช่น มูลนิธิอนุรักษ์ป่าไม้ (สนับสนุนความรู้ เทคนิค และเครือข่ายความร่วมมือ)

2.3 การพัฒนาภาวะผู้นำและการศึกษาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ควรมีกิจกรรมสนับสนุนการพัฒนาภาวะผู้นำและการให้ความรู้ในระดับท้องถิ่น เช่น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน การจัดอบรมผู้นำชุมชนด้านการจัดการทรัพยากร และการสร้างแพลตฟอร์มความรู้ร่วม (knowledge platform) เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและความยั่งยืนในการใช้ประโยชน์จากกฎหมายป่าชุมชน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (สนับสนุนการอบรมและโครงการพัฒนาภาวะผู้นำ)
- กรมป่าไม้ (ให้ความรู้ด้านกฎหมายและแนวทางปฏิบัติ)
- สถาบันการศึกษาและมหาวิทยาลัย (พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมและวิจัยร่วมกับชุมชน)
- องค์กรพัฒนาเอกชน (สนับสนุนกิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสร้างเครือข่ายชุมชน)

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 การสำรวจผลกระทบระยะยาว วิจัยเกี่ยวกับผลกระทบระยะยาวของโครงการฝึกอบรมต่อความรู้และการปฏิบัติของผู้นำและสมาชิกชุมชน เพื่อประเมินความยั่งยืนและความคงทนของผลลัพธ์ที่ได้

3.2 การพัฒนาหลักสูตรเฉพาะสำหรับกลุ่มเป้าหมาย ศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลาย เช่น กลุ่มเยาวชน ผู้สูงอายุ หรือชาวต่างชาติที่อาศัยในชุมชน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการถ่ายทอดความรู้

33 การวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี สำรวจและประเมินวิธีการใช้เทคโนโลยี เช่น แพลตฟอร์มออนไลน์ หรือแอปพลิเคชันมือถือ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเรียนรู้และปฏิบัติตามกฎหมายป่าชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กรมป่าไม้. (2540). *ประโยชน์ของป่าไม้.* กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขานุการกรมป่าไม้.

กาญจนา คุ้มทรัพย์. (2558). การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดอนหมู จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารการเกษตรราชภัฏ, 14*(1), 31–36.

เกษม จันทร์แก้ว. (2556). *การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จักรพงษ์ พวงงามชื่น, & คณะ. (2556). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษาบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน. *วารสารวิจัยและพัฒนา มจธ., 36*(2), 215–234.

ฉัตรชัย พงษ์ประยูร. (2549). *แนวความคิดใหม่ทางภูมิศาสตร์.* กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ก๊อปปี้.

ชาญชัย งามเจริญ. (2550). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชน.* กรุงเทพฯ: ทวีวัฒน์การพิมพ์.

เดือนนภา ภู่ทอง. (2561). การจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืนโดยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะและจารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ. *Journal of Administrative and Management, 6*(2), พฤษภาคม–สิงหาคม 2018.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 5).* กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

พระครูพิพิธสุตาทร, & คณะ. (2552). *การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง.* พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชบัญญัติป่าชุมชน, พ.ศ. 2562. (2562). ราชกิจจานุเบกษา, 136 (ตอนที่ 64 ก), 1–15.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (2550). ราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา, 124 (ตอนที่ 47 ก), 1.

วิชัย มงคลการ. (2560). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการป่าชุมชนในภาคอีสาน.* มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

ฤทธิบาน สุชีวะกุล. (2554). รูปแบบพัฒนาการจัดการป่าชุมชนพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน. *วารสารบัณฑิตศึกษามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 1*(2), 123–142.

ศรีประไพร คุ้มศัตรา. (2559). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน: ศึกษากรณีตำบลช่องสะเดา อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, 1*(3), 59–68.

สมชาย ธรรมสุทธิวัฒน์. (2567). การส่งเสริมและใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายป่าชุมชน พ.ศ. 2562. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ มอบ.วิจัย ครั้งที่ 18: Green-Growth-Gate (18–19 กรกฎาคม 2567). มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

สุรัสวดี ราชกุลชัย. (2543). *การวางแผนและการควบคุมทางการบริหาร.* กรุงเทพฯ: จามจุรี.

สุวัฒ ดวงแสนพุด. (2564). ศึกษาการจัดการป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาป่าชุมชนภูปอบบ้านวังน้ำมอก ตำบลพระพุทธบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย. *วารสาร มรม., 15*(1), มกราคม–เมษายน 2564.

Chorley, R. J., & Haggett, P. (1967). *Models in geography*. New York, NY: Methuen.